

Portada de l'Estatut
d'Autonomia de 1932

El dret d'autodeterminació avui

Jordi Solé Tura

El dret d'autodeterminació com a concepte i com a tal dret ha anat sempre connectat a la creació i a la desagregació dels grans imperis europeus i colonials. A Europa, concretament, va ser utilitzat com un mecanisme per ordenar el caos resultant de la derrota i la desaparició dels imperis austro-hongarès i alemany després de la guerra de 1914-18, amb centenars i centenars de problemes de minories i de fronteres. I van ser els bolxevics russos els qui el van teoritzar com un mecanisme revolucionari en la seva lluita contra l'immens imperi del Tzar. El resultat, però, va ser tan precari que vint anys després es va reproduir la guerra a Europa, en la mateixa zona, mentre els comunistes russos, victoriosos contra el Tzar, creaven una Unió Soviètica tant o més centralista que el vell imperi derrotat, malgrat el reconeixement formal d'un dret d'autodeterminació que mai no va funcionar.

En acabar la segona guerra mundial, el dret d'autodeterminació va ser reconegut i utilitzat també, com a concepte jurídic, per intentar ordenar el nou mapa polític resultant de la caiguda dels grans imperis colonials a Àfrica i Àsia, però allò que realment va funcionar va ser el repartiment del món en dos blocs encapçalats pels Estats Units i la Unió Soviètica, mentre els nous estats asiàtics i africans es debatien –i es debaten encara– en mil batalles per definir els seus propis espais.

Al nostre país, el dret d'autodeterminació va començar a ser utilitzat en el debat polític per grups minoritaris durant els anys 20 i 30 que, o bé reivindicaven la independència en el context del nou mapa polític que resultava de la I Guerra Mundial o bé l'exaltaven en nom del model soviètic, en el cas dels primers núclis comunistes. Però el concepte va ser utilitzat amb més amplitud en la lluita contra el franquisme, especialment pels socialistes i comunistes, que el reivindicaven en nom de la democràcia i l'autonomia, especialment quan en la fase final del franquisme van començar algunes maniobres per establir una mena d'autonomia limitada. Els socialistes i els comunistes sempre van insistir en què el dret d'autodeterminació volia dir plena llibertat del poble català per a la creació d'un sistema autonòmic com a model polític. I cal recordar que a les primeres eleccions democràtiques, les de 1977, socialistes i comunistes van ser les dues forces àmpliament guanyadores a Catalunya i, precisament per això, van ser dos motors decisius per canviar radicalment el vell Estat espanyol i transformar-lo en un sistema general d'autonomies, que és molt pròxim a un Estat federal. Aquest és el model que els ciutadans i les ciutadanes de Catalunya han acceptat i votat en les diverses eleccions celebrades des de 1977.

Fora de context i en si mateix, el dret d'autodeterminació és un concepte molt genèric. El problema principal és que és un dret sense subjecte. El subjecte de cada dret humà proclamat és la persona, dona o home, que el pot exercir, però el dret d'autodeterminació és un dret col·lectiu que no té límits clars. Qui l'exerceix? El poble? La nació? Els qui voten són els ciutadans i les ciutadanes, no els pobles i, per això, el subjecte possible d'un dret d'autodeterminació només pot ser definit, i encara amb reserves, després d'una contesa política o militar que forçosament divideix, exclou i, en tot cas, confronta. Més encara, els qui reclamen l'exercici del dret d'autodeterminació, es mantenen sempre en una sola direcció: si perden el poden continuar reclamant una i altra vegada, però si guanyen neguen el dret dels perdedors a tornar-lo exercir per fer marxa enrera.

Però a casa nostra, el problema principal és que el possible exercici del dret d'autodeterminació mira més cap al futur. En un espai polític com el de la Unió Europea el dret d'autodeterminació, entès com a dret a la independència, ja no té cap mena de sentit perquè, fos quin fos el resultat, els possibles guanyadors i els possibles perdedors es quedarien exactament en el mateix lloc on estan ara, perquè l'espai polític, social i econòmic europeu és i serà cada dia més un espai comú, sense noves fronteres internes, i amb una mateixa ciutadania. ¿En una Europa que elimina fronteres, hi pot haver res més anacrònic, més inútil i fins i tot més retrògrad que intentar crear unes fronteres noves?

La societat catalana d'avui no és la de fa un segle ni la de fa cinquanta anys, des del punt de vista de la prosperitat, el benestar social, la cultura i la

capacitat d'autogovern i, en aquest sentit, té enormes possibilitats de desenvolupament econòmic i cultural si no cau en carrers sense sortida o si no s'embolica en temes que, en comptes d'unir, divideixin. La societat catalana ha de mirar cap al futur i no caure en el parany de les querelles del passat, oblidant que el seu repte principal és Europa i que Catalunya només tindrà el paper que li correspon en la construcció europea si és capaç de cooperar amb altres, dins i fora d'Espanya, d'impulsar projectes comuns i també de liderar la transformació de l'Estat espanyol en un autèntic estat federal que tingui pes i capacitat d'innovació en el difícil procés de construcció de la nova Europa. Així és com jo ho entenc.